

Kolláth Anna*

A magyar nyelv jelene és jövője Szlovéniában¹

The Present and Future of Hungarian Language in Slovenia

Creating a positive attitude to mother tongue and to its local varieties requires wider familiarity with Hungarian culture, because identity primarily derives from culture.

I. Két héttel az EU-csatlakozás előtt, a teljes eufória időszakában egyre gyakrabban fogalmazódnak meg vélt vagy valós aggodalmak a kis nyelvek és változataik sorsával, megmaradásával kapcsolatban. Másképp vélekednek róla azok, akiket nem közvetlenül érint a kérdés, s természetesen másként beszélnek a *kisnyelvűek*. Míg azok biztosnak látszanak abban, hogy a kis népek nyelve és kultúrája az Unióban is „fényes mozaikszem” marad, az érintettek félelme, anyanyelvféltése erősödik. A politikai erőviszonyok kínálta piac jelenleg az európai integráció, amely magában hordozza ugyan a *mai Európa a kisebbségek és a régiók Európája, a mai egység lényege a sokszínűség* szlogenrel a megmaradás ígérését, de a félszet is egy államok fölötti berendezkedés etnikai és kisebbségi identitásokat fölemészteni tudó hatalmáról. Nyelvünkről alkotott véleményünk, *konstruktív vagy megtartó anyanyelvi tudatunk* ezekben a történelmi időkben meghatározója lesz a magyar nyelv további sorsának. Nem szükséges boncolgatnunk, mennyit ér az ember s a társadalom számára az anyanyelv. Ha csupán *értéktároló és értékeremtő* szerepét hangsúlyozzuk – kultúránk meg- és átörökítésének, valamint továbbépítésének eszközeként –, tudjuk, felelőségünk óriási. Akkor is, ha többségi létben, akár egynyelvűként élünk, de még inkább akkor, ha egyfajta kisebbségi kétnyelvűség az életformánk. Aggodalmaink azokat az erőket kell, hogy életre keltsék bennünk, amelyek megerősítik anyanyelvünk életképességét, s ezáltal elhárítják annak a veszélyét, hogy a magyar nyelv – a vajdasági Ágoston Mihály toposzával élve – csak „emléktárgy” legyen az EU szellemi néprajzáinak múzeumában.²

Ugyanakkor hadd álljon itt egy hír a Népszabadságból: „Anyanyelvápoló Akadémia; Az EU-s csatlakozással kapcsolatos nyelvápolási teendők áttekintésére Anyanyelvünk Európában néven elnöki bizottságot alakított Vízi E. Szilveszter, a MTA elnöke, aki kijelentette: az uniós csatlakozás a nemzeti kultúra és nyelv számára nem végveszély, hanem

* A szerző a Maribori Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékének tanára.

¹ A szlovéniai Muravidék magyarsága nyelvének és kultúrájának kutatását a Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke megalakulásától kezdve (1981 óta) egyik legfontosabb feladatának tekinti. Az eredmények a tanszék oktatóinak publikációs listáján nyomon követhetők (www.cobiss.si). Az utolsó tíz év két legjelentősebb tanszéki kiadványa: Bokor József (szerk.) 1999. *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*. A Maribori Magyar Intézet Kiadványai. Maribor–Lendva, ill. Bokor József – Szijártó Imre (szerk.) 2001. *Szomszéd népek – szomszédos kultúrák*. A Maribori Magyar Intézet Kiadványai. Maribor–Szombathely

² Ágoston M. 2002: 270.

lehetőség. Az Akadémia elnöke szerint az EU-tagság módot ad arra, hogy „a nemzeti nyelvet a szakmai használattal, a világról szóló tudományos információk magyar nyelvű közvetítésével is megerősítsük.”³ Hát tessék: éljünk a lehetőséggel!

2. Ma arra a kérdésre kellene választ találni, min múlik a magyar nyelv muravidéki állami változatának jövője.⁴ A jövő – jól tudjuk – csak a jelen felvázolásán keresztül értelmezhető. A magyar nyelv muravidéki/szlovéniai állami változatáról – a muravidéki magyar *nemzeti kisebbség* anyanyelvéről – szólva a kisebbségi nyelvi lét legfontosabb ismérveinek vázlatos áttekintése mellett a magyar nyelv többközpontúságának kérdését érintem elsősorban a teljes, részleges és kezdetleges központok összefüggésében. Mert hogy ez a jelen, vagy legalábbis annak egy fontos szelete. Az egy- és többközpontú szemlélet meghatározza a magyar nyelv tudomány jövőjét: olyan konkrét folyamatokat indíthat el – elsősorban a lexicológia és a lexicográfia területén –, amely meggyőződésem szerint megszemélen elősegítheti a kisebbségi nyelvváltozatok presztízisének emelkedését, ezzel e *regionálisnak* is nevezhető nyelvváltozatok megmaradásának legfontosabb biztosítéka lehetne. Mert hogy ez a jövő.

Az idősíkok torzó jellegének is jelentősége van: a hiányzó egyharmad rész, a múlt, csak annyit számít e sorsesemény-időszakban, amennyit az Aufhebung elve alapján megszüntetve megőrizhetünk belőle, hogy a hangsúlyeltolódással helyet adjunk a biztató nyelvi és nem nyelvi jövőnek.

3. Az Európai Unióról nyelvi szempontból két dolog juthat eszünkbe elsősorban. Egyrészt a már a mostani csatlakozás előtt jellemző nyelvi zűrzavar a fordítások terén (ez mai témánk szempontjából csak másodlagos jelentőségű), másrészt a nemzeti nyelvek s ezek kisebbségi változatai presztízisének lehetséges növekedése a gazdasági hasznosság összefüggésében. Az uniós csatlakozás után nemcsak a határ menti régiókban növekszik meg pl. a vegyes vállalatok száma, hanem mindenütt, ezzel növekedhet a magyar nyelv főváltozatának presztízise, s ez hozzájárul ahhoz, hogy a kisebbségi régiókban is pozitívabb legyen a beszélők viszonyulása anyanyelvváltozatukhoz.⁵ A magyar nyelv állami változatainak jövője az Unióban is három dologon múlik elsősorban: egyrészt a beszélők megfelelő nyelvi kompetenciáján (elsődleges és másodlagos nyelvi szocializáció az anyanyelven, az anyanyelv dominanciája),⁶ másrészt a kisebbségi anyanyelvváltozat

³ *Népszabadság*, 2004. 04. 02. 4.

⁴ Kontra Miklós és munkatársai beszélgetése a magyar nyelv állami változatainak jövőjéről: www.mindentudas.hu

⁵ Egy nyelv *presztízisének* meghatározásában Weinreich, Kloss és Fishman szerint számos tényező közrejátszik. A nyelvnek a társadalmi előrehaladásban játszott szerepe, beszélőinek presztízise, a tudományban és a technikában való alkalmazásának mértéke, az irodalmi örökség gazdagsága, a nemzetközi érintkezésben való használat, esetleg bizonyos belső tulajdonságai (dallamossága, szépsége, árnyaltsága, ereje), azaz a státus, a használati, a kulturális, a tudományos és a szimbolikus érték pozitív elemei. Minden nyelv életképessége ezektől függ: minél nagyobb egy nyelv vagy nyelvváltozat presztízise, és minél kisebb a stigmatizáltsága, annál tágabb a használati köre, annál nagyobb fennmaradási potenciálja (Péntek 2003: 32–33).

⁶ Az anyanyelven történő elsődleges szocializáció lenne a táptalaja az anyanyelvdominans kétnyelvűségnek: anyanyelvű szocializáció nélkül egy kisebbségi nyelv hosszabb

nyelvhasználati színtereinek megtartásán (törvényi szabályozás, jogi státus),⁷ s harmadsorban a beszélők pozitív nyelvi tudatán, azon a tényen, hogy akarják-e a kisebbségi beszélők használni anyanyelvüket. Akarat és lehetőség nem mindenütt esik egybe, s a törvényes lehetőségek hiánya kikezdheti az akaratot.⁸

Szlovéniában elvileg csak erősödhet az akarat. Megvan, mert meglehet tehát minden remény arra, hogy a kis nyelvek és változataik – valós és virtuális határon innen és túl, kisebbségi és többségi anyanyelvként – a megváltozott kontextusokban is élhetik saját életüket, amennyiben továbbra is életképesnek nyilvánítják magukat. A magyar nyelvnek és változatainak életképessége, azaz jövője nem csak attól függ, milyen szinten válik anyanyelvünk az EU hivatalos és munkanyelvévé, vagy hogy egyáltalán azzá válik-e a konkrét gyakorlatban, hanem elsősorban a már most jelentkező problémák saját berkeiben való megoldásának képességétől.

4. A muravidéki magyarok a többi kisebbségi magyar közösséggel együtt nyelvi szempontból kétnyelvűségükben különböznek a magyarországiaktól. A kétnyelvűség lényege Grosjean szerint két (vagy több) nyelv használata az ember mindennapi életében, nem pedig két vagy több nyelv optimális és egyforma szintű ismerete.⁹ A kétnyelvű két nyelvet használ – elkülönítve vagy együtt – különböző célokra, az élet különböző területein,

távon kihalásra van ítélve. Köztudomású, hogy a Muravidéken dominancia-váltás történt: másodnyelv-domináns a kétnyelvűség. A helyzetért leginkább a vegyes házasságokat teszik felelőssé. A kétnyelvű oktatásban az anyanyelv dominanciája csak és kizárólagosan az általános iskola alsó tagozatában érvényesül. Ott is erőteljesen tanárfüggő, s erősen befolyásolja még az adott település, az adott osztályközösség magyar nyelvi attitűdje. Az okok részletezésére most nincs mód. A helyzeten a most bevezetett kilencosztályos iskolarendszer sem tud változtatni.

⁷ A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogairól szólva a már sokat emlegetett belső jogi biztosítékok miatt eltolódik a hangsúly: nem az európai dokumentumok adaptálása az érdekes elsősorban, hiszen azt Szlovénia a törvénykezésben maradéktalanul érvényesítette, sőt néhol túl is szárnyalta (pl.: A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről), hanem azoknak az ellentmondásoknak a feltárása a fontos, amelyek a hibátlan elmélet (az elfogadott elvek) és a gyakorlat (tényleges megvalósulás) között feszülnek. Az a kérdés lényege, hogy a példás joggyakorlattal a magyar nemzeti közösség mennyire tud és akar, a többségi szlovén lakosság pedig mennyire akar és tud élni. Mert a kedvező jogi helyzet ismeretében akár érthetetlennek is tűnhet a muravidéki magyarság fogyása létszámát, nemzettudatát, valamint az anyanyelv használatát tekintve. A Muravidéken (nemzetiségileg vegyesen lakott terület) a 2002-es szlovén népszámlálás adatai szerint 5212 magyar nemzetiségű (11,16%-os csökkenés az 1991-es adatokhoz viszonyítva) és 6237 magyar anyanyelvű ember él. Szlovénia egészére vonatkoztatva: 6243 magyar nemzetiségűt, és 7713 magyar anyanyelvűt tartanak számon a statisztikák (Statistični letopis Republike Slovenije 2003). Öröndetes viszont a Népszabadságban (2004. 04.13. 12) megjelent, realitásában optimista és így megnyugtató vélemény a kb. tízezer muravidéki magyarról.

⁸ A nyílt, erőszakos asszimilációt szolgáló kisebbségi törvények meghozatalának gátat szab az EU, hiszen követeléseinek, a csatlakozás feltételeinek mindenki igyekszik megfelelni.

⁹ AlkNyud. II. évf. 2. szám, 2002: 103–114.

különböző emberekkel. Mivel a két nyelv szükségessége és használata teljesen eltérő, érthető, hogy nyelvi kompetenciája nem egyforma mind a két nyelven. Nagyon elterjedt a világban, nem kivétel, és normaként funkcionál. Skutnabb-Kangas határozottan megsemmisíti az egynyelvűségről kialakult mítoszokat, s kifejti, hogy az sem az egyén, sem a társadalom szintjén sem nem természetes, sem nem kívánatos, sem nem szükségszerű.¹⁰ A jövő minden bizonnyal a kétnyelvűségé. (Hányszor elhangzott a kényszerű kétnyelvűségre vonatkoztatva is: nem az a helyes szemlélet, hogy kényszerítve vagyok, hanem az, hogy több leszek.) Ezt ma már senki sem kérdőjelezi meg. Hitelesebb lesz a kép, ha mindehhez hozzátesszük Lanstyák István véleményét: mivel minden emberi nyelv alkalmas arra, hogy egy beszélőközösségben minden funkciót betöltsön, nem teljesen természetes és rendjén való, ha az embereknek két nyelvet kell elsajátítaniuk és használniuk ahhoz, hogy a saját közösségükben boldoguljanak. A kétnyelvűség ilyen alapon kevésbé természetes, de legalábbis kevésbé kényelmes, mint az egynyelvűség.¹¹

A kétnyelvűség régebbi, egynyelvű szemléletű vizsgálata nagyon sok negatív hatással járt. Az egyik legrosszabb, hogy sok kétnyelvű nagyon kritikusan viszonyul saját nyelvi kompetenciájához, és nem tartja magát kétnyelvűnek. A kétnyelvű egy sajátos beszélő-hallgató, akit önmagában kell vizsgálni, és nem az egynyelvűekkel összehasonlítva, mert anyanyelvét másképp beszél, mint az egynyelvű anyaországbeliek. E nyelvlélektani törvényszerűség egy idősebb kétnyelvűséggel, a jövőben sem fog megváltozni, hiszen elsősorban nem emberi akarat függvénye. Grosjean az egy- és a kétnyelvűek közötti különbség megvilágítására az atlétikából hoz példát. Szerinte a kétnyelvű beszélő olyan, mint a gátfutó a rövidtávfutóval és a magasugróval összehasonlítva: nem tud olyan gyorsan futni, mint a futó, s olyan magasra sem ugrani, mint az ugró, de korántsem ügyetlenebb, s sportága semmivel sem alacsonyabb rendű a másik kettőnél. A gátfutónak nem kell tehát kisebbrendűségi érzésektől szenvednie, feltéve, ha gátfutónak tartja magát, s identitása sem a rövidtávfutóé, különösen akkor, ha már gátfutónak született.¹²

A kétnyelvű személy tehát két nyelvet használ mindennapi érintkezése során kommunikatív, szociokulturális szükségleteinek megfelelően. Nyelvtudása nem egyszerű összege, mondjuk, két egynyelvű beszélő nyelvi kompetenciájának, hanem eltérő minőség. A másság, a más minőség hangsúlyozásával elkerülhetjük a szükségtelen és helytelen minősítést, hiszen teljesen egyértelmű, hogy a kétnyelvűek által használt nyelvváltozatok nyelvi szempontból sem nem jobbak, sem nem rosszabbak az egynyelvűekénél. Tény viszont az is, hiába nem értünk vele egyet, hogy társadalmi megítélésük különböző: a gyakorlatban a kisebbségi nyelvváltozatokat kettős stigmatizáció éri: egyrészt alulmaradnak az államnyelvvél szemben, mert annak presztízse különböző okok miatt jóval magasabb, másrészt megbélyegződnek a magyarországi egynyelvű norma oldaláról az egynyelvű szemlélet kétnyelvűségre való erőszakos adaptálásával. Meggyőződésem, hogy a kétnyelvűség minden egyes megnyilvánulását csak és kizárólag kétnyelvű szemlélettel lehet megközelíteni ahhoz, hogy a különböző nyelvi-nyelvhasználati jelenségek megfelelő helyre kerüljenek az adott kisebbségi nyelvváltozat(ok) rendszerében, és ezzel a nyelvhasználók nyelvi tudatában.

A kisebbségi közösségek, így a Muravidék magyarsága csak akkor tud és akar anyanyelvén is élni, ha egyrészt abban a hitében kap igazolást, hogy anyanyelvváltozata éppen olyan

¹⁰ Tove Skutnabb-Kangas 1998: 11.

¹¹ Lanstyák 2002d: 206.

¹² Lanstyák 2002e: 113.

értékű, nem rosszabb, mint az anyaországbeli, csak helyzetéből adódóan természetszerűen más. Másrészt pedig az tudatosítódik bennük, hogy beszédszituáció és beszédszituáció között óriási különbségek vannak másutt is, nyelvtől, országtól függetlenül, amelyeket nyelvi síkon is, vagy így elsősorban el lehet és el is kell különíteni egymástól. Ez a beszélő oldaláról a kétnyelvűségen belüli kettős- vagy többesnyelvűsödést jelentené az anyanyelv vonatkozásában, a nyelvi versenyképességet, ami nélkül ma már elképzelhetetlen a léte-

z é s .

5. Köztudomású, hogy a muravidéki magyar nyelvhasználat két dologban merőben más, mint az anyaországi. Egyrészt archaikusabb, nyelvjárásiabb a kétszeres peremhelyzet meg a térség létét merőben megváltoztató történelmi sorsesemények következtében. Másrészt erősen kontaktusos, a szlovenizmusok megléte ma már nem csak nyelvhasználati, de tendenciaként nyelvi szintű is egyben.¹³ Úgy vélem, hogy mind a nyelvjárásba zárttság (amely egyfajta fáziskésés, együtt az ún. nyelvi konzervativizmussal. A nyelvi konzervativizmus a nyelvi rendszer szempontjából elsősorban a szókészletben jelentkezik, valamint a szleng és a különféle zsargon jellegű nyelvváltozatok kevésbé markáns jelenlétében), mind pedig a kontaktusosság az adott nyelvi kontaktushelyzet következménye. A muravidéki magyar nyelvváltozat elsősorban kontaktusjelenségeitől¹⁴ az, ami. A kontaktusjelenségek körébe nem nagyon szokták besorolni a nyelvjárásosságokat. Ez egyrészt érthető, hiszen kétféle – külső és belső – nyelvi érintkezés következményeiről van szó. Mégis úgy gondolom, hogy a muravidéki kontaktusváltozat rendkívül erős, még írásban is előforduló nyelvjárás archaizmusait, amelyeket a mindenkori peremhelyzet már Trianon előtt is jelentősen konzervált, közvetve a nyelvi kontaktushelyzet őrizte meg. Nevezetesen az, hogy a magyar köznyelv nem jutott át az országhatáron először azért, mert Magyarországon is csak a 20. század elején válhatott a gyakorlatban is általánossá,¹⁵ majd pedig a társadalmi–politikai helyzet ismert tényezőinek következtében. A magyar standard szerepét a nyelvi érintkezés síkján a szlovén vette át. Egyértelmű, hogy ez a helyzet a magyar nyelvjárásosságokat érintetlenül hagyta, s ezzel egyúttal nagymértékben hozzájárult konzerválódásukhoz. Olyannyira, hogy a legerősebben élő jelenségek – elsősorban hangtaniak, alaktaniak, esetleg szókészlettaniak – még magyar szakos hallgatóim nyelvhasználatában is nyomon követhetők, sokszor még írásukban is.¹⁶

¹³ Bokor József 2001: 46.

¹⁴ A többségi nyelv elemeinek a kisebbségi nyelv elemeire és formáira gyakorolt egyenes hatása a kétnyelvű egyén beszédében interferencia. Az interferencia nyelvi következménye a nyelvi kölcsönzés a nyelvi rendszer minden síkján. Az interferenciajelenségek és a kölcsönzéstermékek a kontaktusjelenségek, amelyek, leegyszerűsítve közvetlenek, azaz testesek és közvetettek, azaz testetlenek lehetnek. Pl. a *halljuk egymást* : felhívjuk egymást, a *civil katona* : polgári szolgálatos személy, az *elesik a vizsgán* : megbukik, a *föllépésem van* : zárótanítási órát tartok stb. nyelvi változók első, kontaktusnyelvi változata közvetett, míg pl. a *gúzsva* : tömeg, a *gájba* : láda, rekesz, a *docent* : docens, a *kakorifer* : hősugárzó, a *kolek* : okmánybélyeg, a *prikolica* : utánfutó stb. változók első tagja közvetlen kontaktusjelenségek.

¹⁵ Péntek 1998: 44.

¹⁶ Bokor 2001: 39., Kolláth 2003: 351–352., Péntek 2002: 259–260.

6. Az 1990-es években – az oly sokszor emlegetett, a század- és ezredvégi láz által kiváltott hermeneutikai nyelvész–nyelvművelő vita óta – a magyar társasnyelvészet, azon belül is a nyelvertervezés egyik legfontosabb kérdése a magyar nyelv többközpontúságának problematikája volt. Míg a hagyományos vagy klasszikus grammatika képviselői az egyközpontúság elvét képviselik (a magyar nyelv monocentrikus nyelv): egy magyar nyelv van, s ennek különböző változatai léteznek, azzal, hogy anyanyelvünk *pluricentrikus*,¹⁷ azaz *többközpontú*, leginkább a társasnyelvészek értenek egyet. Azok a nyelvek, amelyeknek standard változata több országban használatos a Ferguson-féle E (emelkedett) funkcióban (pl. közigazgatás, tömegtájékoztató, oktatás, tudományos kutatás, szépirodalom, egyházi szertartások), többközpontú nyelvek, az illető országok pedig e nyelvek központjai. A magyar ilyen többközpontú nyelv.¹⁸ Teljes, részleges és kezdetleges központjai vannak, ezek az adott változat státusa, az illető országban/régióban betöltött funkciója, standardizáltságának mértéke alapján különülnek el egymástól. Történeti szempontból elsődleges (a standard itt alakult ki először; a későbbiekben is megtartja dominanciáját; nagyobb tekintélyt élvez az itt beszélt változat) és másodlagos központokról beszélhetünk. Egyetlen elsődleges és teljes központja Magyarország: standardja kitüntetett helyzetű, s több szempontból is elsődleges. Elsődleges nyelvtörténeti aspektusból, hiszen ebből fejlődött ki a többi; az státus tekintetében is, hiszen államnyelvként egyedül itt használatos minden funkcióban, elsődlegesnek tekintjük a beszélők lélekszáma miatt is, valamint a kulturális hagyományok okán: ez a változat a Trianon utáni magyar kultúrának is a legjelentősebb közvetítője, ill. a Trianon előtti „magas” magyar kultúrának szinte egyedüli hordozója.¹⁹

Másodlagos és részleges központjainak a mára már nagyon gazdaggá vált szakirodalom Erdélyt, a Felvidéket, Kárpátalját és a Vajdaságot tekintti (ahol regionális szinten magyar nyelvű közigazgatás, oktatási rendszer, kiterjedt írásbeliség, a beszélők többségét elérő tömegtájékoztató, könyvkiadás és legalább bizonyos szakterületekre kiterjedő tudományos élet van). A Muravidék (az Őrvidékkel és Horvátországgal együtt) csak ún. kezdetleges központként jöhetne számításba, ennek eldöntéséhez azonban további vizsgálatok szükségesek (ahol, ha nincs is magyar nyelvű közigazgatás, de van egyfajta közélet, s vannak a standard nyelvváltozatot használó anyanyelvű iskolák, az illető kisebbség újságokat ad ki, rendszeres rádióműsorokat sugároz, kulturális szervezeteket működtet, s ezekben a nyelvhasználat standard jellegű). A részleges és kezdetleges központok a teljes központ nyelv-

¹⁷ Lanstyák 1998: 327–330.

¹⁸ Prototipikus többközpontú nyelvek pl. az angol, francia, spanyol, német, arab, amelyek több országban használatosak államnyelvként. De többközpontúnak szokás tekinteni azokat a nyelveket is, amelyeknek csupán egyetlen országban van államnyelvi státusuk, a fent említett színtereken, illetőleg azok egy részén azonban máshol is használatosak. Általában olyan őshonos kisebbségek nyelvei tartoznak ebbe a csoportba, melyeket egy-egy régióban a lakosság jelentős része beszél. Rudolf Muhr pl. a többközpontú nyelveket 3 csoportba sorolja: a köztes kategória az ún. Sprachen ungewissen plurizentrischen Status (többközpontúságukban bizonytalan státusú nyelvek), s ide tartozónak véli (Európa nyelveit kategorizálva) a magyart is, együtt az albánnal, az örménnyel, az oroszsal, a bosnyákkal (szerbvel) és a románnal, nationale Varietät-nek, azaz nemzeti változatnak nevezve őket.

¹⁹ Lanstyák 1998: 328.

²⁰ Lanstyák 2003: 115.

nek állami változatát beszéljük:²⁰ a különböző államokhoz való tartozás különböző nyelvekhez, társadalmakhoz, kultúrákhoz, intézmény- és jogrendszerekhez, szakásokhoz való szoros kapcsolódást is jelent, és mindez kedvez az addig is csak viszonylag egységes irodalmi nyelv nagyobb mértékű differenciálódásának, valamint a különböző fokú eltéréseket mutató állami változatok kialakulásának. A magyar standard szétfejlődése, az állami változatok kialakulása tehát természetes nyelvi folyamatnak tekintendő, s ezért nem csak az állami változatok tehetők felelőssé. A többközpontú szemlélet, azaz a magyar nyelv többközpontúságának elismerése megszüntethetné a kontaktusjelenségek megbélyegzésének legfontosabb jögalapját.²¹ Lehetővé tenné a magyar nyelv állami változatai számára bizonyos nyelvi tények – főleg szókészleti elemek – megjelenését az egyetemes magyar nyelv szótáraiban, nyelvtanaiban, ezáltal növekedhetne presztízisük, csökkenhetne a főváltozat irányából érkező stigmatizáció, így talán nagyobb lenne a lehetősége az esetleges kodifikációnak is. A kétnyelvű és többközpontú szemlélet együtt működhetne igazán hatásosan. A határon túli nyelvi elemek kodifikációjával (kilépés az időből, a standard változat időtlenévé tévése a preskriptív szabálmegállapítással, miközben a nyelv természetesen változik), az illető nyelvi jelenségek megfelelő tükröztetésével, a spontán standardizáció tudatosá tételével egyfajta nyelvésztő és nyelvmegtartó folyamatnak lehetünk tanúi. Ez a muravidéki állami változat jövője szempontjából különösen fontos lenne, hiszen tudjuk: az első ilyen lehetőséget, a Puztai Ferenc szerkesztette Magyar értelmező kéziszótárt (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003) e kontaktusváltozat lekéste. Nagyon fontos tehát, hogy a már most folyó szótártani munkálatokba a Muravidék is bekapcsolódjék.

8. Tény, hogy mind a külső, mind a belső nyelv választásnak identitásjelző szerepe van. A muravidéki magyarság kettős vagy kétpólusú lokális (regionális) identitása²² akkor teljesedhet ki igazán, ha a lokalitást–regionalitást jelző helyi kontaktusváltozat használata miatt sem kell a más magyarok előtt minden esetben szégyenkezniük. A magyar–magyar stigmatizációt ugyanis sem érzékeny nyelvi tudatuk, sem érzékenyebb lelkük nem képes elviselni. Az eredmény a felcserélő (szubtraktív) kétnyelvűség, azaz az egyén szintjén a magyar nyelvnek a szlovénnal való fokozatos felcserélése. Az anyanyelvhez és az anyanyelv változathoz való pozitív attitűd kialakításában vagy erősítésben a magyar kultúra szélesebb körű megismertetésére is szükség van. Annál is inkább, mert az identitás mindenkor a kultúrában gyökerezik;²³ a kulturális identitás tudatos részvétel valamilyen kultúrában, egy adott kultúra megvallása, tehát mindenfajta identitás tulajdonképpen kulturális identitás. A több kultúrával való érintkezés kitágít(hat)ja a horizontokat, mint ahogy a kétnyelvűség is megszínezi(het) a konzervatívabb egynyelvű világot. Egyúttal még szilárdabbá teszi/teheti az alapkötődést. Az, hogy a kisebbségi lét egyik természetes velejárója a kétkultúráság, általában azt jelenti, hogy az egyik kulturális lét inkább virtuális, ahol inkább a felszín köt, nem a mélység, az ugyanis – különösen a fiatalabb generáció számára – ismeretlen. Csak míg Magyarországon a teljes magyar kultúra aktív részese lehet mindenki ízlésének és érdeklődési körének megfelelően, addig ez kisebbségi körülmények között, elsősorban még mindig objektív akadályok miatt nem működhet zökkenőmentesen. Számukra a többségi kultúra a természetes, mindennapi közeg. Az lenne az ideális, ha a két kultúra egészségesen versenyezne egymással az ott élők tudatában, ki-

²¹ Lanstyák 2002d : 202.

²² Szarka 1999: 172.

²³ Assmann 1999: 130–131.

egésztén és erősítén egymást értékeiben, azonosságaival és különbözőségeivel egyaránt. Erre is kaput nyit talán a határok fellazulásával, majd pedig eltűnésével az EU.

Irodalom

- Ágoston Mihály 2002. Anyanyelvtudatunk a mostani századfordulón. *Nyr.* 126. 269–275.
- Assmann, Jan 1999. *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magas kultúrákban.* Atlantisz Kiadó, Budapest
- Bokor József 2001. A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. *MNy.* 34–52.
- Kiss Jenő (szerk.) 2001. *Magyar dialektológia.* Osiris Kiadó, Budapest
- Kolláth Anna 2003. (Kontaktus)nyelvjárás és anyanyelvoktatás. *MNyj.* XLI. 349–354.
- Kontra Miklós – SÁLY Noémi (szerk.) 1998. *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról.* Osiris Kiadó, Budapest
- Lanstyák István 1998. *A magyar nyelv központjai.* Kontra–Sály (szerk.) 1998. 326–344.
- Lanstyák István 2002a. A magyar nyelv szlovákiai változatának jellemzői. In: Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella (szerk.) 2002. *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában.* Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 84–108.
- Lanstyák István 2002b. *Magyar nyelvtervezés a Kárpát-medencében a 21. században.* Lanstyák és Szabó Mihály (szerk.) 2002. 127–141.
- Lanstyák István 2002c. *A magyar nyelv állami változatainak kodifikálásáról.* Lanstyák és Szabó Mihály (szerk.) 2002. 151–169.
- Lanstyák István 2002d. *A magyar nyelv határon túli változatai – babonák és közhelyek.* Lanstyák és Szabó Mihály (szerk.) 2002. 200–211.
- Lanstyák István 2002e. *Nyelvi hiány.* Lanstyák és Szabó Mihály (szerk.) 2002. 109–116.
- Lanstyák István 2003. A Magyar értelmező kéziszótár új kiadása és a magyar nyelv szlovákiai változatainak szókincse. *Fórum, Társadalomtudományi Szemle* 4/3. 115–128.
- Muhr, Rudolf 1997. Zur Terminologie und Methode der Beschreibung plurizentrischer Sprachen und deren Varietäten am Beispiel des Deutschen. In: Muhr, Rudolf–Schrodt, Richard (Red.) 1997. *Österreichisches Deutsch und andere nationale Varietäten plurizentrischer Sprachen in Europa.* Verlag Holder-Pichler-Tempsky, Wien. 40–66.
- Navracsics Judit 2002. Interjú François Grosjeannel a kétnyelvűségről. *AlkNyud.* II. 103–114.
- Péntek János 1998. Gondolatok a magyar nyelv mai helyzetéről. *MNy.* XCIV. 1. 43–49.
- Péntek János 2003. *Státus, presztízs, attitűd és a kisebbségi nyelvváltozatok értékelése.*
- Péntek János – Benő Attila: *Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban.* Kolozsvár, 2003. 32–39.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1998. Oktatásügy és nyelv. *Regio,* 1998/3. 3–35.
- Szarka László 1999. A közép-európai kisebbségek tipológiai besorolhatósága. *Kisebbségkutatás,* 8. évf. 2. szám, 168–175.